ג' זקנים וזה א] אחד מהן [א]רבי ישמעאל אומר [א]יכול יעלה אדם מעשר שני ב] לירושלים ויאכלנו בזמן הזה ודין הוא בכור טעון הבאת מקום ומעשר טעון הבאת מקום מה בכור אינו ג] אלא בפני הבית אף מעשר אינו ג] אלא בפני הבית מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח ביכורים יוכיחו מה לביכורים שכן טעונין הנחה ת"ל ד] [1]והבאתם שמה עולותיכם וגו' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו ג] אלא בפני הבית אף מעשר אינו אלא בפני הבית ונהדר דינא וניתי במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח מאי קסבר אי קסבר [ב]קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא אפילו ה] בכור נמי ואי קסבר לא קידשה לעתיד לבא אפילו בכור ו] נמי תיבעי אמר רבינא לעולם קסבר לא קידשה והכא במאי עסקינן בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ז] ואיתקש בשרו לדמו מה דמו במזבח אף בשרו במזבח ואתי מעשר ויליף מבכור [ג]וכי ח] דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש [ד]מעשר דגן חולין הוא הניחא למ"ד [ה]בתר למד אזלינן אלא למ"ד בתר מלמד אזלינן מאי איכא למימר [ו]דם ובשר חדא מילתא היא כי סליק רבין אמרה לשמעתא קמיה דרבי ירמיה אמר [ז]בבלאי טפשאי אמטול דיתבי בארעא חשוכא אמרי שמעתא דמחשכא לא שמיע להו הא [ח]דתניא בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלין ט] וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה ותניא אידך בשני מקומות קדשים נאכלים מאי לאו הא בקדשי קדשים הא בקדשים קלים אמר רבינא אידי ואידי בקדשים קלים ולא קשיא

ג' זקנים. דבר אחד מפי כל זקן וזקן: **ר' ישמעאל אומר כו'.** זו היא אחת מהן: **יכול יעלה אדם מעשר שני.** דקסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריכה י] הפרשת מעשרות מן התורה וקאמר יכול יאכלנו עכשיו בירושלים בלא פדיון: **ת"ל** יא] **וכו'.** ולקמיה פריך מאי שנא בכור דפשיטא ליה ומאי שנא מעשר דמיבעיא ליה: **שכן טעון מתן דמים.** הלכך צריך בית ומזבח: **בכורים יוכיחו.** שאין טעונין מתן דמים וצריכין בית כדכתיב לפני יב] מזבח (דברים כו): **שכן טעון הנחה.** הלכך בעו בית דהוזקקו למזבח לכך: **ת"ל כו'.** ולקמיה פריך וליהדר דינא וליתי במה הצד: **צד מזבח.** זה למתן דמים ואלו להנחה: **מאי קסבר.** האי תנא דפשיט ליה בכור ממעשר יג]: **אי קסבר קדושה ראשונה.** של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא כי היכי דס"ל בקדושת הארץ וקמיבעי ליה מי קרינא ביה יד] לפני אלהיך או לא וקפשיט מעשר מבכור: **אפילו בכור נמי.** אפילו בכור יקריב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא אית ליה שמקריבין אע"פ שאין בית כדאמרינן במגילה (דף י.): ה"ג **ואי קסבר לא קדשה אפי' בכור נמי תיבעי.** ואי קסבר קדושת בית בטלה לה ומיבעי לה טו] במעשר הואיל ואינו צריך לבית מי מיתאכיל בירושלים ולפני ה' קרינא ביה או לא: **אפילו בכור.** כה"ג נמי תיבעי ליה כגון טז] שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו: **אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה והכא.** דקפשיט ליה מעשר מבכור בבכור שאינו צריך לבית דומיא דמעשר יז] קפשיט ליה דפשיטא ליה גביה דלא מיתכיל: **דאיתקש** יח] **בשרו לדמו.** ואת דמם תזרק ואת חלבם תקטיר ובשרם יהיה לך (במדבר יח) ויליף מיניה בשעה שאתה ראוי לזרוק את הדם אתה אוכל את הבשר ולא אחר שנהרס המזבח: **וכי.** בשר הלמד בהיקש מן הדם חוזר ומלמד בהיקש על המעשר יט]: **לשמעתא.** הא דאביי דאמר קדשים קלים נפסלין בפגימת המזבח ומייתי לה מדרשא דרבי יוסי: **בשעת סילוק המסעות.** כשמורידין את המשכן ומסלקין את המזבחות בעת המסעות במדבר: **קדשים נפסלים.** בשר קדשי קדשים. [ט] וקא סלקא דעתך מפני סילוק המזבח הוא מדקתני וזבין ומצורעין משתלחין שאין מצורע נכנס לדגלי השבטים ולא זב למחנה לוים נושאי הארון כדאמרינן לקמן (דף סא:) אע"פ שנסע אהל מועד הוא אלמא נפסלין דקאמר לאו משום דמיפסלי ביוצא הוא דהא אהל מועד חשיב ליה כ]: **ותניא אידך** גרים: **בשני מקומות נאכלין** כא]. חד במקומן במחנות האמורות בהן כשהמשכן במקומו וחד בכל מקום שיהא שם דרך הליכתן משנסעו וקשיין אהדדי: **מאי לאו.** קמייתא בקדשי קדשים והא בקדשים קלים: הכי גרסינן **מאי לאו הא בקדשי קדשים הא בקדשים קלים: אידי ואידי קדשים קלים ולא קשיא.** קמייתא ר'

מאי קסבר האי תנא. דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר אי קסבר קדשה לעתיד לבא בקדושת כב] הארץ וקמבעיא ליה אי קרינא ביה לפני ה' אי לא אפי' בכור נמי יקרב ויאכל דמאן דאית ליה קדשה קסבר דמקריבין אע"פ שאין בית כדאיתא פ"ק דמגילה (דף י.) ואי קסבר לא קדשה דבטלה קדושת כג] הארץ ומבעיא ליה במעשר משום דאינו צריך לבית ומיתאכיל כד] בירושלים אי קרינא ביה לפני ה' אי לא אפי' בכור נמי תיבעי היכא דהוי כעין מעשר כגון בכי ה"ג שאינו צריך לבית שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו ומסיק דקסבר לא קידשה והא דפשיטא ליה בבכור משום דאיתקש בשרו לדמו ולא אכיל בשר אלא בשעה הראויה לזריקת דם ולא משנהרס זו היא גירסת הקונטרס ופירושו ואם תאמר אי קסבר לא קדשה היכי משכחת מעשר שני דאורייתא כיון דבטלה קדושת הארץ וי"ל דאי קסבר לא קידשה מוקמינן ליה למעשר שגדל בפני הבית כמו שפירש בקונטרס [גבי] כה] בכור שקרבו דמו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים א"נ אפי' קסבר לא קדשה הני מילי קדושת הבית אבל קדושת הארץ לא בטלה ונתחייבו בתרומות ומעשרות כדאשכחנא (לקמן דף קיב:) כשחרב שילה שבטלה קדושת הבית ולא בטלה קדושת הארץ וא"ת כיון דלא קידשה כו] והותרו הבמות יהא נאכל בכל ערי ישראל לספרים דגרסי' כז] לקמן בפ' בתרא (דף קיב:) באו לנוב וגבעון הותרו הבמות מעשר נאכל בכל ערי ישראל וי"ל דלפי אותה גירסא לא מתוקם הכא אלא במעשר שגדל לפני הבית והוזקק להבאת מקום ואינו כח] נאכל בכל ערי ישראל וקשה לפירוש הקונטרס מאי דוחקיה דרבינא לומר לא קדשה ופליג אכוליה הש"ס דקים לן ירושלים אין אחריה היתר כדתנן בפרק בתרא (גם זה שם) לימא דלעולם קסבר קדשה ובכור כט] שנזרק דמו ונפגם המזבח דאין בשרו נאכל בפגימת המזבח ומיהו מצי למימר דלישנא דברייתא קשיתיה דקתני מה בכור אינו אלא בפני הבית דמשמע בית ממש צריך ואי קדשה למה לי בית הלא מקריבין אע"פ שאין בית ואין צריך רק מזבח משום דאיתקש בשרו לדמו אבל ה"ה דלעולם מצי סבר קדשה דכיון דנזרק דמו ואח"כ חרב אין אוכלין בשרו משום דאיתקש לדמו מיהו האי ל] בפני הבית היינו בפני מזבח ולאו בית ממש קאמר אבל קשה מאי קאמר אפילו בכור נמי תיבעי ולא תבעי לא] מעשר אדרבה כיון דלא קדשה פשיטא לא לב] קרינא ביה לפני ה' דמחילה לג] לאכול דאורייתא ועוד דבכור פשיטא דמפסיל ביוצא כשחרב הבית ונפלו מחילות כיון דלא קדשה ומה צריך כלל היקישא דבשר ודם וכי תימא כשחרב הבית ונהרס המזבח אבל חומות ירושלים קיימת לד] ולא בטלה קדושתה לענין קדשים קלים ומעשר שני זהו תימה לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימא לכך נראה כמו גירסת הספרים אי קסבר קדשה אפילו בכור נמי ואי קסבר לא קדשה אפילו מעשר נמי אמר רבינא לעולם קסבר קדשה וכו' והכי פריך אפילו בכור נמי משכחת לה בלא חומות ירושלים ובלא חומת עזרה כמו שפירש בקונטרס דמקריבים אע"פ שאין בית כלומר יבנה המזבח ויזרוק הדם ויאכל הבשר אבל בלא מזבח פשיטא ליה דאינו יכול להקריב כדאמרי' לעיל (דף נט.) מודה רב בדמים אע"פ שהבית קיים וכל שכן בזמן הזה ואי קסבר לא קדשה קדושת הבית לבנות המזבח וכל שכן קדושת ירושלים אבל קדושת הארץ קיימת להתחייב בתרומה ומעשר כמו בנוב וגבעון אפילו מעשר יהא לה] פסול פשיטא דאין לו היתר בירושלים ולא גרסינן לקמן פ' בתרא (דף קיב:) מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל ואי גרסינן ליה צריך לומר דהכי פריך אפילו מעשר שני יהא פשיטא דאין חייב להעלותו ואמאי קאמרת יכול יעלה אדם

יא א מיי' (פ"ז) [פ"ו] מהלכות בית הבחירה הל' טו ופסק דאוכלין שם ע"ש:

תורה אור השלם

1. וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם: דברים יב, ו

גליון הש"ס

רש"י ד"ה קדשים נפסלים וקס"ד מפני סלוק וכו'. לשון קס"ד מוקשה הא זה קיימא גם לפי האמת. ואין דבר זה נוגע לס"ד ולמסקנא:

ליקוטים

דם ובשר חדא מילתא היא. כלומר כל דבר שהוא ממנו ודבר אחד הוא, אין דנים אותו למד מלמד (ר"ח יומא נז.)

א) מכות יט. תמורה כא. ספרי ראה קו, ב) [חגיגה ג: וש"נ], ג) [לעיל מה. מכות יט.], ד) ע' ירוש' קידושין פ"א ה"ב, ה) שם [תמורה כא:], ו) ע' פסחים פג., ז) פסחים לד: יומא נז. [כתובות עה.] מנחות נב. [בכורות כה:], ח) תוס' כלים פ"א ה"י [מנחות לה.] ירוש' יומא פ"ד ה"ד

הפרכת הותרו זבין ומצורעין ליכנס לשם במסכת מנחות בפ' שתי הלחם (לה.) רמינן להו אהדדי ומוקמינן להו כתנאי: כא] נ"ל קדשים נאכלין (ש"מ): כב] נלצ"ל כקדושת (גל' קה"י): כג] נ"ל קדושת הבית (ש"מ): כד] אי מתאכיל בירושלים דקרינא כו' ... ועי' לעיל אות י: כו] קידשה א"כ במות מותרות דהא בהא תליא כדמוכח במגילה, וא"כ יביא מעשר ויהא נאכל בכל כו' (לשון תוס' מכות יט ע"א): כז] דגרסי (ש"מ): כח] תיבת ואינו ליתא בד"ו והוסיפוה עפ"י בה"ז ... בכל ערי ישראל: כט] ובבכור (ש"מ): ל] והאי בפני כצ"ל, ותיבת מיהו נמחק (צ"ק): לא] נ"ל מיבעיא (צ"ק): לב] דלא (צ"ק): לג] נ"ל דבעינן מחיצות לאכול (ש"מ): לד] קיימות (ש"מ): לה] יהא פשיטא כו' כצ"ל ... יט ע"א): לו] נ"ל כדתנן לקמן דף קיב באו כו' וי"ל דמיירי במעשר שגדל לפני הבית והוזקק להבאת מקום [ועי' בתוס' כאן ד"ה מאי] (גליון): לז] בכי"ב הכא: לח] בגליון הגיה המזבח נמי אינו ראוי לזריקה ובשר כו'

שיטה מקובצת מאי קסבר אי קסבר קידשה [כו'] אפילו בכור נמי. יקריב ויאכל ואף על גב דליכא מזבח ובעי מתן דמים יבנה מזבח ויקריב, [ד]כיון דקסבר קידשה לעתיד לבא, מקריבין אע"פ שאין בית.

הא רבי ישמעאל הא רבנן ואיבעית אימא הא והא בקדשי קדשים ומאי בשני מקומות קודם שיעמידו לוים את המשכן

ר' ישמעאל דיליף בשר מדם א] בתרייתא רבנן: **ואיבעית אימא.** בתרייתא נמי בקדשי קדשים: **ושני** ב] **מקומות.** לאו לאחר שנסעו דנסתלק המזבח קאמר אלא חד מינייהו כדאיתא בעוד המשכן נטוי כמשפטו וחד לאחר שפירקו קרשים ג] וקלעי החצר ועדיין המזבח במקומו. וקודם שיעמידו לוים את משכן ד] דנקט הכא לאו דוקא נקט ה] חדא דלא משכח לה שהרי קודם שיחנו בני קהת נושאי המזבחות היו חונין בני גרשון ומררי נושאי המשכן ומקימין אותו ו] ובנסיעתם היו מורידין את המשכן תחילה ונושאין בני גרשון ומררי אחר דגל ז] אחד ובני קהת אחרי שני דגלים כדי שיהו קודמין בני גרשון בחנייתן ומעמידין את המשכן לפני בוא בני קהת כדכתיב אחר מסע דגל בני יהודה והורד המשכן וגו' (במדבר י) ואחר שני דגלים כתיב (שם) ונסעו הקהתים נושאי המקדש דהיינו א) ארון ומזבחות וכלי השרת והקימו בני גרשון את המשכן עד בואם של בני קהת ועוד ח] אי בששינו את הסדר מוקמת לה היכי שחטי קרבנות קודם שיעמידו משכן הא אמר באיזהו מקומן (לעיל דף נה:) בשלמים ט] ששחטן קודם שיעמידו לוים כו' פסולין י] ואי גרסת לה מוקי לה בששינו את הסדר וההוא דאיזהו מקומן שלמים דוקא קאמר משום דכתיב בהו (ויקרא ג) ושחטו פתח אהל מועד ולא יליף שאר קדשים מינייהו:

מהו

דמשמע דמספקא ליה אי חייב להעלותו לירושלים או לא כיון דלא קידשה יהא נאכל בכל ערי ישראל כדתנן לקמן (שם) ואמאי צריך לאקושי לבכור דמה בכור אינו מעלהו אף מעשר אינו מעלהו אמר רבינא לעולם קסבר קדשה ולא איירי כלל בחובת העלאה אלא אם יכול לאוכלו בזמן הזה או לא וילפינן אכילת מעשר מאכילת בכור דמה אכילת בכור בעיא מזבח משום דאיתקש בשרו לדמו אף אכילת מעשר בעיא מזבח ואין שום מעשר נאכל בזמן הזה ואית ספרים דגרסי אי לא קדשה אפילו מעשר נמי לא וה"פ אפילו מעשר נמי לא יהא נאכל כלומר דמדקבעית במעשר בזמן הזה יא] א"כ במעשר שהוזקק להבאת מקום קבעי' יב] אבל לאחר חורבן ההוא שמא לא נתחייב כלל במעשר כיון דלא קדשה ואפילו נתחייב במעשר כמו בנוב וגבעון מ"מ פשיטא דנאכל בכל ערי ישראל לפי הגירסא דלקמן כדפרישית אלא כי קבעי באותו שגדל בפני הבית וחרב הבית והוא יג] פשיטא דאינו נאכל אמר רבינא לעולם קסבר קדשה ובבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית עסקינן וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ואיתקש בשרו לדמו וא"ת והא כתיב (במדבר יח) ואת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר אלמא איתקש יד] בההוא קרא להקטרת חלב ואמרי' לעיל ג) דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו וה"ה אימורין וי"ל דקולא וחומרא לחומרא מקשינן ומקשינן טו] בשרו לדמו והשתא מהך דרשא יליף לכל הקדשים דאם נפגם המזבח אין נאכלין וא"ת לפי גירסא זו דגרס קדשה קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל דלקמן פ' בתרא (דף קיט.) תניא רבי ישמעאל אומר זה וזה מנוחה ונחלה שילה ופי' בקונטרס דבקדושת ירושלים גופה ס"ל דלא קדשה ויש אחריה היתר מדלא קרי ליה נחלה טז] כדאיתא בפ"ק דמגילה (דף י.) שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה ואוקמינן כרבי ישמעאל מיהו בזה לא דק בפירושו דההיא דמגילה (גז"ש) רבי ישמעאל ברבי יוסי והיא דלקמן רבי ישמעאל בן אלישע בר פלוגתיה דר"ע אבל מ"מ על כרחין קסבר לא קדשה יז] דכיון דמוקי קרא דנחלה בשילה א"כ מנא ליה דירושלים אין אחריה היתר וי"ל דשמא נפקא ליה מקרא אחרינא והרב רבי חיים מפרש דרבי ישמעאל סבר קדשה והאי דקאמר זה וזה שילה אתא לאשמועינן דשילה אין אחריה היתר דלא כמ"ד יש אחריה היתר והיינו משום דדריש מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ומדחלקו קדריש ליתן היתר בין זו לזו ופליג אמתני' דקתני שילה יש אחריה היתר דתנן (לקמן דף קיב:) באו לנוב וגבעון כו' ואין נראה כלל שהרי יח] מוכיחים דבנוב וגבעון הותרו הבמות גבי שמואל והוא יברך את הזבח (שמואל א ט) וגם קרי ליה בפסוק במה אבל אחר ירושלים לכולי עלמא לא הותרו הבמות ואפי' מאן דאית ליה לא קדשה מאי סבר דאין אחריה היתר וכן משמע פ"ק דמגילה (גז"ש) א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה וקאמר דהדר ביה מהא דתניא ירושלים אין אחריה היתר ואמאי הדר ביה הא קאמר התם כתנאי אי קדשה לעתיד לבא אי לא קדשה ומעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר אלא ודאי מעיקרא סבר דלמ"ד לא קדשה הותרו הבמות והדר ביה ממתניתין דמגילה וממתניתין דלקמן בפ' בתרא (דף קיב:) דירושלים אין אחריה היתר דמשמע לכולי עלמא אפילו למ"ד לא קדשה ותנאי דמייתי התם בקדשה ולא קדשה לא קאי אדרבי יצחק אלא ריהטא דהש"ס הוא משום דאיירי יט] קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא דנקיט כתנאי ומייתי פלוגתא דבתי ערי חומה כ] דדמי לקדושת הארץ דמשווי להו אהדדי ובפ"ב כא] דערכין (דף לב:) גבי מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע וכמה תנאי היה יכול להביא דאיכא דאית ליה קדשה ואיכא דאית ליה לא קדשה ור"מ בפ"ק דחולין (דף ו:) קסבר לא קדשה גבי בית שאן ורבי ישמעאל דהכא ורבי יוסי דסדר עולם בפרק הערל (יבמות דף פב:) כב] וא"ת ומנא ליה לקמן כג] דרבי יוחנן סבר קדשה משום דמחייב מעלה בזמן הזה לעולם אימא לך דסבר לא קדשה אפ"ה אין אחריה היתר כדפי' וי"ל דאי לא קדשה לא מחייב כד] דאינו ראוי לפתח אהל מועד דנדחו לגמרי אבל אי קדשה לא נדחו דיכול לבנות מזבח במקומו ויקריב עליו או מיירי ר' יוחנן בקטרת דלא בעי מזבח כדפי' לעיל ג) ואין להקשות לפי' הקונטרס דגרס הכא לא קדשה ובסוף הערל (גז"ש) שמעינן לרבי יוסי דקדשה בברייתא דסדר עולם ויש כה] חילוק כדפי' לעיל דאפילו בטלה קדושת הבית קדושת הארץ לא בטלה כדאשכחן בנוב וגבעון א"נ תני ולא סבר ליה כדבעי למימר פרק יוצא דופן (נדה דף מו:) א"נ הא דידיה הא דרביה דהכא משמיה דרבי ישמעאל וא"ת למאי דגרס קדשה הא ר"ל ס"ל אליבא דרבי יוסי (יבמות דף פא.) תרומה בזמן הזה דרבנן וי"ל כדפרישית לעיל דאפשר אפילו לא בטלה קדושת הבית קדושת הארץ בטלה ותדע דרבי יהושע שמעי' ליה עיגול כו] בעיגולין עולה בפ"ק דבילה (דף ז.) ובסוף הערל (יבמות דף פא.) מוכח לר"ל למ"ד כז] עולה קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן ושמעינן ליה לרבי יהושע בכמה דוכתי דאמר שמעתי שמקריבים אע"פ שאין בית ה) ותימה כח] הוא לומר שקדושת הבית קיימת להקריב קרבן בלא במה כט] ולא יתחייב בתרומה אבל לעיל דאמר איפכא אתי שפיר כמו בנוב וגבעון והכא י"ל דרבי יוסי משום רבי ישמעאל קאמר ולא ס"ל ומר' יהושע י"ל ד) דסבר דאינו מקדש אלא ו' דברים בלבד לכן יעלו העיגולין ור"א דמספקא ליה בפרק ידיעות הטומאה (שבועות דף טז.) ובפ"ק דמגילה (דף י.) אי סבר קדשה או לא קדשה ושמעי' ליה בפ"ק דחגיגה (דף ג.) גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דקסבר לא קדשה ומיהו אין ראיה משום דהרבה כרכים לאו מדברי ר"א כדפרישית פ"ק דיבמות (דף טז. ד"ה עמון) וליתיה ל] במסכת ידים (פ"ד מ"ג): ה) **קדשים נפסלין.** פי' בקונטרס קס"ד מפני סילוק המזבח הוא מדקתני זבין ומצורעין משתלחין שאין מצורע נכנס לדגלי השבטים ולא זב למחנה הלוים נושאי ארון כדאמר לקמן אע"פ שנסע אהל מועד לא] אלמא נפסלין דקאמר לאו משום דמפסלי ביוצא הוא דהא אהל מועד חשיב ליה וא"ת לב] דלמאי דמוקי לה השתא בקדשי קדשים אפילו בלא סילוק מזבח אלא סילוק קלעי החצר לחוד נפסלין קדשי קדשים ביוצא דבהדיא מוכח בפ' שתי הלחם (מנחות דף צה.) דבשעת לג] מסעות אין קרוי מחנה שכינה קיים ולחם הפנים ושאר קדשי קדשים מיפסלי ביוצא דנסע אהל מועד הוא לאו דוקא לענין מחנה שכינה אבל לגבי קדשים קלים ודאי לא מיפסלי ביוצא משום מסע המחנות דלענין מחנה ישראל ומחנה לויה אע"פ שנסע אהל מועד הוא דמחניהם קיימים בדגלי השבטים כדמוכח לקמן פ' בתרא (דף קטז:) ולכך זבין ומצורעין משתלחין וקדשים קלים אין נפסלין ביוצא ואתקפתא הוי מדקתני נאכלין בשני מקומות דמיירי בקדשים קלים ואע"פ שאין מזבח במקומו: **הא ר' ישמעאל והא רבנן.** היינו תנאי דפליגי עליה דר' ישמעאל בתמורה פרק ואלו קדשים (דף כח.) ודרשי' ליה לקרא בע"א: **קודם שיעמידו המשכן.** פרש"י לאו דוקא קודם אלא לאחר שהעמידו הכל המשכן והמזבח דאין לפרש ממש קודם שהעמידו המשכן כיון שכבר העמידו המזבח במקומו אוכלין קדשי קדשים הלא תחילה נוסעין בני גרשון ומעמידין המשכן ואח"כ בני קהת מעמידין המזבח ואם שינו הסדר והעמידו המזבח תחילה היאך שחטו קדשים קודם העמדת המשכן הא אמרן (יומא דף סב:) שלמים ששחטן קודם פתיחת ההיכל פסולין וי"ל שלמים דוקא כתיב בהו ושחטו פתח אהל מועד כל זה פי' רש"י וק"ל (ברו"ך) הא תנן גבי תמיד (תמיד דף ל:) לא היה שוחט עד ששמע שער הגדול שנפתח אלמא ילפינן שאר קרבנות שאין שוחטין משלמים ואין נראה לומר דהיינו מדרבנן דהא בהיקשא דזאת התורה נילף לפסולא משלמים וגם אין לומר בשלמים גופייהו אינו פוסל רק מדרבנן דלא שנה הכתוב לעכב דהא אמרי' פ' שני שעירי (יומא דף סג:) דשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל פטור אלמא מן התורה אינו ראוי לפתח אהל מועד דפסול דרבנן חייב בחוץ ואפילו בפסול דאורייתא חייב בחוץ היכא דאם עלו לא ירדו כדמוכח פרק השוחט והמעלה (לקמן קט.) וזהו הוכחה דשאר קדשים נמי פסולין בפנים קודם פתיחת דלתות ההיכל דאי כשירין א"כ בשלמים אם עלו לא ירדו דקרוי פסולו בקודש היכא דאית ליה הכשירא בעלמא א"כ הוא דבשלמים ו) אם עלו לא ירדו אמאי פטור בחוץ אלא ודאי בשאר קדשים נמי פסולין אם לא תאמר כיון דלא נפתחו קודם השחיטה דלתות ההיכל חשיב שוחט שלמים שלא במקומן וירדו אע"ג דשאר קדשים אין נפסלין מן התורה ודמי לקדשי קדשים ששחטן בדרום בפ"ק דמעילה (דף ג.) דכמאן דחנקינון דמו וירדו [לרבי יהודה] אע"ג דקדשים קלים שחיטתן בדרום כשירין לד] אבל לר"ש לא ירדו כדאיתא התם א"כ ההיא דשני שעירי דפטר בחוץ כרבי יהודה ז) וגם אין לומר דקודם שפירקו המשכן כלל שחטו וזרקו את הדם ואחרי כן פירקוהו ושינו הסדר בשעת חנייה והעמידו המזבח וקלעי החצר תחילה וקאמר בשמעתא דקודם שיעמידו קרשי המשכן יאכלו קדשי קדשים הלא מיד שפירקוהו נפסלו ביוצא הקדשי קדשים ולא אמרינן נסע אהל מועד הוא לגבי מחנה שכינה אלא ודאי קודם שהעמידו לאו דוקא אלא העמידו הכל וחידושא הוי אלאחר שיפרקו כדקאמר קמ"ל אע"פ דנסע אהל מועד הוא ואע"פ שנפרק המשכן כיון שקלעי החצר והמזבח במקומן. ברו"ך:

מסורת הש"ס

א) [עירובין ג:], ב) [דף נט.], ג) דף נט: ד"ה עד, ד) [ועי' בתו' יבמות פא. ד"ה שאני כו' דחו סברא זו ע"ש], ה) שייך לעיל דף ס:.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה (בעמוד הקודם) מאי וכו' ותימה הוא לומר שקדושת הבית קיימת. עי' לקמן דף סב ע"א תוס' ד"ה ואחד: תוס' ד"ה קודם וכו' אם עלו לא ירדו אמאי פטור בחוץ. עי' לעיל דף נט ע"א תוס' ד"ה עד: בא"ד וגם אין לומר דקודם שפירקו וכו' נפסלו ביוצא הק"ק. ק"ל הא גם בקדשים קלים כה"ג פסול מאכילה כיון דבעת סילוק מסעות הוי פגם מזבח ואידחי מאכילה ואינו חוזר ונראה כמ"ש תוס' בדיבור הסמוך בד"ה ולאחר ובד"ה אע"פ:

שינויי נוסחאות

א] מדם וא"כ בשעת סילוק המחנות (בכ"ש המסעות) כיון שאי אפשר לזרוק את הדם אין הבשר נאכל, בתרייתא רבנן דלא ילפי בשר מדם כצ"ל (ש"מ): ב] בכ"ש הד"א עם שלפניו: ג] קרשיו ויריעותיו (כתה"י וכ"ה בתוס' מנחות צה ע"א): ד] המשכן (ש"מ): ה] נקט אלא איידי דנקט לאחר שיפרקו נקט [נמי קודם שיעמידו] דלא משכחת לה שיהא המזבח מונח קודם העמדת המשכן שהרי וכו' (*ש"מ וכ"ה בתוס' שם): ו] אותו אבל בנסיעתו היו מפרקין המשכן תחילה ונוסעים בני גרשון (כי"פ ותוס' שם): ז] דגל ראשון ובני קהת אחר דגל שני כדי שיהו כו' (ש"מ ותוס' שם): ח] תיבת ועוד נמחק (ש"מ). אבל בתוס' מנחות העתיקו לשון רש"י כלפנינו: ט] נ"ל שלמים (ש"מ): י] פסולין, ואי כששחטו כבר משעת נסיעה והביאו עמם הבשר א"כ מיפסלא להו ביוצא ואי גרסינן לה וכו' (שמכ"י). ס"א ואם תמצא לומר קודם שיעמידו הלוים את המשכן דוקא קאמר מוקמינן וכו' (ש"מ): יא] נ"א בזמן הזה אם הוזקק להבאת מקום מאי קבעית אי דגדל לאחר החורבן ההוא וכו' כצ"ל (צ"ק): יב] קבעי' דההוא דגדל לאחר החורבן כצ"ל, ותיבת אבל נמחק (ש"מ): יג] וההוא (שמכ"י): יד] איתקש נמי בההוא כצ"ל (ש"מ): טו] ומקשינן בשרו וכו' הוא דיבור חדש (רא"ט): טז] תיבות מדלא קרי ליה נחלה נמחקות (צ"ק וכ"ה ברש"י שם): יז] קדשה מדלא קרי ליה נחלה ועוד דכיון דמוקי וכו' כצ"ל (צ"ק): יח] שהרי קראי מוכיחים (ש"מ): יט] גי' ש"מ דאיירי בקדושה וכו' הוא דנקט כתנאי וכו'. וגי' צ"ק דאיידי דנקט קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא נקיט כתנאי כו': כ] חומה ולאו משום דדמיא ליה דיש חילוק בין קדושת בית לבתי ערי חומה אבל ודאי קדושת בתי ערי חומה דמיא לקדושת וכו' כצ"ל (ש"מ): כא] נ"ל בפ"ב (צ"ק): כב] בש"מ נוסף קסבר קדשה ולקמן נמי בפרק השוחט והמעלה גבי פלוגתא דר"י ור"ל דהמעלה בזמן הזה מייתי פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע דמקריבין אע"פ שאין בית ולא מייתי דר"מ דבית שאן ור' ישמעאל דהכא ורבי יוסי בסדר עולם: כג] לקמן בפרק השוחט והמעלה (ש"מ): כד] לא מחייב כרת (ש"מ): כה] דיש (ש"מ): כו] דעיגול (ש"מ): כז] נ"ל דמ"ד (ש"מ): כח] מתיבת ותימה עד ור"א מוקף בש"מ בחצאי לבנה, וכ"כ בצ"ש דהוא תוספת: כט] תיבת במה נראה ט"ס, ונ"ל בה"מ ר"ת בית המקדש (חד"ד): ל] נ"ל וליתיה במילתיה (ש"מ): לא] מועד הוא (ד"ו ש"ח): לב] וא"א לומר כן (ש"מ): לג] דבשעת סילוק מסעות כצ"ל (ש"מ): לד] נ"ל כשירין בדרום (ש"מ). [נראה דצ"ל כשרה]:

שיטה מקובצת

תוד"ה מאי (מעמ' הקודם) וי"ל דקולא וחומרא לחומרא מקשינן ומקשינן בשרו לדמו כו'. וא"ת הואיל ומוקי ליה בבכור שנזרק דמו א"כ היכי קאמר בברייתא בכורים יוכיחו, והא בכורים דהוי כה"ג דמעשר שנזרעו קודם החורבן ולא מחוסר רק אכילה דהיינו כשהניחם לפני המזבח קודם חורבן הבית, אז ודאי נאכלים שפיר לאחר חורבן הבית, וכמו שאין אתה למד מעשר מבכור רק בדדמי ליה דלא מיחסר רק אכילה, כמו כן אין לעשות יוכיח מבכורים רק בדדמי ליה דלא מיחסר רק אכילה, וי"ל דדוקא גבי היקשא דבכור ומעשר איכא למימר דלא איתקש אלא לבכור דכוותיה, אבל שייך שפיר לומר ביכורים יוכיחו אף מאותם שלא הניחם קודם חורבן הבית כיון שבבנין הבית היה למד. כך נראה למהרש"פ (תו' מהר"פ):

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ה:
יג ב מיי' שם פ"א הלכה יג ופ"ב שם הלכה טז:

תורה אור השלם

1. וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם: במדבר ב, יז
2. וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ: שמות כ, כב
3. וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל: דברים כז, ה
4. אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: דברים כז, ו
5. יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לָרֹב אֹכְלִים וְשֹׁתִים וּשְׂמֵחִים: מ"א ד, כ
6. כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים: עזרא ב, סד

מוסף רש"י

שיתין. חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים (סוכה מט.): **כיפים.** אולמים ארקמלו"ט (לעיל נח.). כמין בניינים ואולמות (יבמות קכא:):

שיטה מקובצת

מהו דתימא כו'. פ"ה שפרקו המשכן הקרשים והיריעות והמזבח קיים. זהו לפי שיטתו דלעיל דאינו נפסל אפילו כי הסיר הקלעים. וקשה דהיכי קאמר אע"פ שנסע אהל מועד הוא ולא נפסל ביוצא, [הא] אין לך יוצא גדול מזה כיון דמחוסר קלעים הוא. אלא יש לפרש לאחר שפרקו הקרשים, אבל הקלעים עומדים במקומן. וא"ת מאי קמ"ל פשיטא דלא מיפסל משום יוצא הואיל והקלעים קיימין, וי"ל כיון דאין הקלעין קדושים אלא מחמת המשכן שבתוכן, א"כ משנסתלק קדושת המשכן בטלה קדושת קלעים ושייך משום יוצא, קמ"ל אף על פי שנסע אהל מועד הוא הקלעים כיון שלא נסתלקו, וההיא דשתי הלחם מיירי שנסתלקו הקלעים דמיפסלי משום יוצא (תוס' מהר"פ): **מזבח של נחושת היה חלול ומלא אבנים.** וכמו כן במדבר נמי היו ממלאין אותו בחנייתן, והאש של שמים היה מונח על הספה, וכשהיו נושאין אותו היו כופין עליו פסכתר כדי שלא ישרוף את הבגדים שהיו משימין על האש כשמביאין המזבח ממקום למקום (תו"א): **תוד"ה ארבע אמות כו'** וקשה לר"ת כו'. דע"כ אותן ארבע אמות שהוסיפו בדרום היה בחלקו של טורף, דאי בחלקו של יהודה לא הוכשר למזבח, ולעיל אמרינן שלא היה לו יסוד בבית ראשון מן הדרום לפי שלא היה בחלקו של טורף. לכך נראה דגרסי' מן הצפון כו', אלא [קשה כו']. לכך נראה כגירסת רש"י דרום ומערב, והגיע עד חלקו של יהודה, שבבית ראשון היה לו יסוד לרוח דרומית, אבל במזרח לא היה לו יסוד לפי שהיה בחלקו של יהודה. וכן מוכח לעיל (דף נג:) הלשון דקאמר המזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה ולא קאמר אמה מכאן ואמה מכאן, משמע דוקא לצד אחד דהיינו לצד מזרח, אבל בקרן דרומית היה בחלקו של טורף, ומ"מ בקרן דרומית מזרחית לא היה בו יסוד לפי שלא היה ראוי אותו קרן למתן דמים, משום דבעינן בדם שיהא מטפטף מכאן ומכאן על היסוד משני לדדין של הקרן. והכא לא היה יסוד באותו קרן של צד מזרח לפי שהיה אוכל בחלקו של יהודה ולא היה יסוד בדרומי כי אם אמה אחת בקרן דרומית מערבית (תוס' מהר"פ):

גמרא

ולאחר שיפרקו הלוים את המשכן א)מהו דתימא איפסיל להו ביוצא קא משמע לן א)ואימא הכי נמי אמר קרא 1ונסע אהל מועד ב)אף על פי שנסע אהל מועד הוא אמר רב הונא [א] אמר רב מזבח של שילה של אבנים היה דתניא [ב] ר"א בן יעקב אומר מה תלמוד לומר 2אבנים 3אבנים 4אבנים שלש פעמים אחד של שילה ואחד של נוב וגבעון ובית [ג] עולמים מתיב רב אחא [ד] בר אמי ג)אש שירדה מן השמים בימי משה לא נסתלקה מעל מזבח הנחושת אלא בימי שלמה ואש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה ואם איתא מעיקרא הוא דאיסתלק ליה הוא דאמר [ה] כרבי נתן דתניא רבי נתן אומר מזבח של שילה של נחושת היה חלול ומלא אבנים ר"נ בר יצחק אמר מאי לא נסתלקה לא נסתלקה לבטלה מאי [ו] היא רבנן אמרי שביבא הוה משדרא רב פפא אמר אושפיזא הוה נקט וזימנין הכא וזימנין הכא תנן התם ד)וכשעלו אבני הגולה הוסיפו עליו ד' אמות מן הדרום [ז] וד' אמות מן המערב כמין גמא מאי טעמא אמר רב יוסף משום דלא ספק אמר ליה אביי השתא מקדש ראשון דכתיב ביה 5יהודה וישראל רבים כחול אשר על (שפת) הים ספק מקדש שני דכתיב ביה 6כל הקהל כאחד ארבע רבוא לא ספק א"ל התם אש של שמים מסייעתן הכא [ח] אין אש של שמים מסייעתן כי אתא רבין אמר ר"ש בן פזי משום [ט] בר קפרא שיתין הוסיפו [י] מעיקרא סבור מזבח אדמה שהוא ה)אטום באדמה [יא] ולבסוף סבור שתיה כאכילה ומאי מזבח אדמה ו)שהוא [יב] מחובר באדמה בשלא יבננו לא ע"ג כיפים

רש"י

מהו דתימא כו'. כלומר ולא אכילה משנעקר המזבח אתא לאשמועינן אלא אכילת קדשי קדשים בלא קלעים אתא לאשמועינן דלא תימא כיון שנסתלקו קלעים יש כאן פסול יוצא: **אבנים ג"פ.** אם מזבח אבנים וגו' מזבח אבנים לא תניף [וגו'] אבנים שלמות תבנה וגו': **נוב וגבעון.** חד חשיב להו דשניהם במה ואינן קדושים: **לא נסתלקה.** שבשעת המסעות ז) כופין עליו פסכתר ומניחין אותה במקומה: **אלא בימי שלמה.** שנסתלקה משם למזבח אבנים שעשה שלמה: **עד שבא מנשה וסילקה** גרס: **ואם איתא מעיקרא הוא דאיסתלק.** משהוקם המשכן בשילה ובנו מזבח אבנים הוזקקה להסתלק ממזבח של נחשת: **הוא דאמר.** רב הונא דאמר כרבי נתן. והא דלא אמרי' הוא דאמר כר"א בן יעקב משום דר' נתן הוא דשמעי' ליה בהדיא מעשה [יג] היה כך אבל מדר"א בן יעקב לא שמעינן אלא דהוכשר בשל אבנים: **לא נסתלקה לבטלה** [יד]. שתהא בטילה ממזבח הנחושת לגמרי: **שביבא** [טו] **הוה משדרא.** כשהיו מקטירין על של אבנים היו זיקים ולהבות יוצאות מאש שמים שעל מזבח הנחשת של משה שאף הוא מונח שם: **תנן התם.** במסכת מדות ר' יוסי אומר בתחילה בימי שלמה לא היה אלא כ"ח [טז] (א) כונס ועולה יסוד וסובב ומקום קרנות ומקום הילוך עד שהיה מקום המערכה כ' על כ' וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו כו' נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד: **גמא.** גימל יוונית עשויה כמין כף פשוטה שלנו כדפריסית [יז] דרום ומערב: **הכא.** במקדש שני אין אש של שמים מסייעתן כדילפינן בפ"ק דיומא (דף כא:) וארצה בו ואכבד [חגי א] מחוסר ה' אלו ה' דברים שחסר מקדש שני ואש אחד מהן ואמרינן התם מיהוי הוה סיועי לא מסייעא: **שיתין הוסיפו.** קרן מערבית דרומית הוסיפו למשכה לדרום ולמערב [יח] ששם היו מנסכין נסכים כדאמרינן (התם) במתני' דלקמן (דף סג.) ובימי שלמה היה כמין בור כרוי אצל המזבח באותה זוית לירד הנסכים בתוכו ויורדין מן המזבח ולרצפה [יט] ושותתין שם והם קלטו אותו הבור לתוך המזבח ועשו נקבים כנגדן בראש המזבח לירד הנסכים שם: **אטום באדמה.** שלא יהא חלול: **שתיה כאכילה.** מה אכילה מתעכלת במזבח אף שתיה תבלע במזבח:

אמר

תוספות

ולאחר שיפרקו הלוים את המשכן. אבל המזבח וקלעי החצר במקומן אבל נסע מכל וכל אין מחנה שכינה קיים לגבי קדשי קדשים כדפרי' ולחם הפנים נפסל ביוצא כדאמר התם ח) במסולק מסידור השלחן דכ"ע לא פליגי דנפסל ביוצא ועוד דאי נפרק מכל וכל תיפוק לי דמיפסל מטעם פגימת המזבח וא"ת ובמנחות (דף נה.) אמאי תלי טעמא ביוצא בלחם הפנים תיפוק לי משום פגימת המזבח ואי [כ] חזרו והעמידו בו ביום ואז יאכלוהו הא כיון שנדחה אינו חוזר ונראה לאכול וכ"ת ט) חד מתרי טעמי נקט א"כ היכי דייק התם ש"מ יש סילוק מסעות בלילה דאי ס"ד ביום מאי איריא משום יוצא תיפוק לי דאיפסול ליה בלינה וי"ל דודאי סילוק מסעות פוסל או משום יוצא או משום פגימת המזבח והתם דייק אם היה נפסל משום לינה קודם סילוק נמצא דלא היה המסע פוסל: **אע"פ שנסע אהל מועד הוא.** וא"ת בפ' שתי הלחם (מנחות דף נה.) דמעיקרא פליגי [כא] בלחם הפנים במסולק אם נפסל במסעות דמ"ד אינו נפסל דרש מדכתיב ונסע אהל מועד אע"פ שנסע אהל מועד הוא אפילו למחנה שכינה ואידך ההוא לדגלים אתא אמאי לא משני דאיצטריך לדרשא דהכא או למחנה ישראל [כב] דקיים כדאמר פ' בתרא [לקמן קטז:] ותירץ ה"ר חיים דלפי סברתו קמהדר ליה דס"ל דלא צריך קרא לדרשא דהכא ולדרשא דפ' בתרא כיון דלית ליה דאפי' כי ליכא לא מזבח ולא קלעים אפי' לחם הפנים שהוא קדשי קדשים לא מיפסיל דקרינא ביה מחנה שכינה קיים ולכך משני דלדגלים הוא דאתא וא"ת היכי תיסק אדעתא למימר התם דמסולק כשר ביוצא מ"מ הא מסולק מיפסיל בפגימת מזבח וכי תימא כשחזרו והעמידו המשכן בו ביום ואיך יאכלוהו הא כיון דנדחה שוב אינו חוזר ונראה וי"ל דלא קיימא ההיא מסקנא א"נ אפי' בשעת [כג] שנשאו בכתף מזבח הוא כיון [כד] דאמר אע"פ שנסע אהל מועד הוא: **ארבע אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב.** כך גירסת הקונטרס וקשה לר"ת דא"כ [כה] היה המזבח ד' אמות [כו] בחלקו של יהודה דמסתמא בבית ראשון לא היה יסוד לקרן דרומית מזרחית לפי שלא היה בחלקו של טורף כדאמר פ' איזהו מקומן (לעיל נג:) ואם בבית שני הוסיפו בדרום א"כ בנו בחלקו של יהודה וגרס ר"ת מן הצפון מן המערב והכי תנן במס' מדות (פ"ג מ"א) וקשה דהא מסקי' הכא דמשום שיתין הוסיפו שיהא הבור קלוט [כז] מתוך המזבח ושיתין בדרום היו כדתנן בפירקין (לקמן סג.) בג' דברים היתה קרן מערבית דרומית משמשת למעלה ניסוך המים והיין [כח] ועוד תנן במסכת מדות (פ"ג מ"ג) מקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש עליה שבה יורדין לשיתין ומלינו למידחק ברוח מערבית היה לצד קרן דרומית אבל קשה עוד תניא [כט] במעילה פרק ולד חטאת (דף יא:) ומייתי לה בסוכה פרק לולב (דף מט.) לול קטן היה בצד מערבו של כבש אחד לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומביאין משם יין קרוש לכך נראה כגירסת הספרים דגרסי דרום ומערב ובבית ראשון היה להם יסוד לדרום שהיה משוך בחלקו של טורף חוץ מרוח מזרחית שלא נשתנה שהיה בלא יסוד (עד) חלקו של יהודה כמו בבית שני וקראי דממעטי בפרק איזהו מקומן (לעיל דף נג:) קרן שאין לה יסוד משום בית שני נאמרו אי נמי אף בבית ראשון לא חשיב קרן דרומית קרן כיון דלא הוה ליה יסוד משני לדדין כגון בצד מזרח אי נמי לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד בבית שני לא היו נותנין דמים בו כמו במזבח של משה לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד בבית עולמים:

מסורת הש"ס

א) [לקמן קטז:], ב) [שם מנחות נה.], ג) סדר עולם פ' טו ת"כ ויקרא נדבה פ"ה ה"י, ועי' צו פ"ב ה"י, ירוש' יומא ספ"ד, ד) מדות לה: [פ"ג מ"א], ה) עי' ירוש' סוטה פ"ה ה"ב, סנהדרין פ"א ה"ב, ו) [לעיל נח.], ז) ת"כ צו פ"ב ה"י, ח) מנחות צה., ט) ע' יבמות מח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תנן התם וכו' לא היה אלא כ"ח וכונס אמה יסוד כצ"ל ותיבת ועולה נמחק:

שינויי נוסחאות

א] נ"א רב חסדא (*ש"מ, רש"י כי"פ): ב] נ"ל תניא נמי הכי, וכ"א בילקוט פרשת יתרו רמז ש"ו (הגרי"ב. וכ"ה בש"מ וכי"צ): ג] ואחד של בית עולמים (כי"צ): ד] רב אחדבוי (*ש"מ): ה] דאמר כי האי תנא דתניא ר' יוסי (כי"צ): ו] נ"א היכי הוה (שמכ"י): ז] בכי"מ מן הצפון. וכ"ה במדות לה ע"ב וע' תוד"ה ארבע: ח] תיבות הכא אין אש של שמים מסייעתן ליתא בכי"מ: ט] משום שיתין הוסיפו כצ"ל. ותיבות בר קפרא נמחק (שמכ"י). ובכי"מ משום ר' יהושע בן לוי: י] בכי"ל נוסף מעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור: יא] נ"ל כאדמה (רש"ש. וכ"ה בכי"צ): יב] שיהא (כי"צ וכ"ה לעיל נח ע"א): יג] דאמר מעשה כצ"ל (ש"מ): יד] בכי"פ ובטלה: טו] בכי"פ כמו שביבין דנור הוה וכו': טז] אלא כ"ח על כ"ח וכונס ועולה כצ"ל (צ"ק): יז] כדמפרש מן הדרום ומן המערב (ב"ש): יח] ולמערב כדאמרינן ששם כצ"ל (ש"מ): יט] לרצפה ושותתין שם ובני הגולה הוסיפו בבנין עד שהיה אותו הבור קולט לתוך המזבח ופתחו נקבים כנגדו בראש המזבח לירד הנסכים שם. כצ"ל והשאר נמחק (*ש"מ): כ] מתיבת ואי עד וכ"ת מוקף בחצאי לבנה, ובצ"ש נרשם שהוא תוספת: כא] נ"ל דפליגי ותיבת דמעיקרא נמחק (ש"מ): כב] ישראל ולקדשים קלים כדאמרינן בפ' בתרא כצ"ל (צ"ק): כג] בשעה שנושאין (ד"ו): כד] נ"ל כמאן דאמר (גליון): כה] נ"א דע"כ (שמכ"י). [ואינו ענין לתוס' מהר"פ כפי שערכו הדברים בד' וילנא אות כג]: כו] ד' אמות. כן תקנו בדפ' שלנו ע"פ בה"ז. אבל בס"י הגי' אמה מערבה, ובצ"ק תיקן דצ"ל אמה מערבה, וכ"ה בצ"ש וח"נ. והכל אחד עיי"ש. כז] נ"ל קולט בתוך (ש"מ): כח] והיין ותנן במס' מדות למטה בריצפה באותו הקרן מקום היה כו' כצ"ל (צ"ק): כט] נצ"ל דתניא:

אמר רב יוסף לאו היינו דתניא כו'. רב יוסף חלה ונעקר למודו ופעמים שאמר דבר ונזכר ששנה היפך וחזר בו (נדרים דף מא.). והכא הכי אמר [ב] היכי אמרינן לעיל משום אש של שמים מסייעתן לא הוצרכו ליותר: **לאו היינו דתניא.** שאנשי כנסת הגדולה הגיעו לסוף מדותיו להם נגלה מקום [ג] המקודש למזבח מה שלא נגלה לשלמה: **והכתיב הכל בכתב.** שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדוד אלמא במקדש ראשון נמי האי דלא עשאוהו גדול לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במדותיו: **אלא אמר רב יוסף קרא אשכח ודרש.** שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להם ולששים אמה לא הוצרכו דאמרינן לקמן מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין: **מה בית ס' אמה.** כדכתיב (מלכים א ו) ששים אמה ארכו אף מזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום אם ירצו: **בשלמא בית.** ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה ומה קדוש להיכל: **שניכרים** [ד] **צורתו.** יסודות החומות: **מנא ידעי.** מקומו היכא: **שלשה נביאים.** חגי זכריה ומלאכי: **אחד העיד להם על המזבח.** שיש לו מקום להוסיף עד ששים אמה: **על מקום המזבח.** היכן היה: **שמקריבין אע"פ שאין בית.** דקדושת הבית [ז] קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: **שתכתב אשורית.** שמתחילה ניתנה להם בכתב עברי כתב [ה] ליבונאה כדאמר בסנהדרין (דף כא:): **וריבוע.** אם אין המזבח מרובע: **שכל** [ו] **מקום שנאמר המזבח לעכב.** דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא ובקרן כתיב (ויקרא ד) קרנות המזבח וביסוד כתיב (שם) אל יסוד המזבח ובכבש כתיב אל פני המזבח (שם ו) והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם כי היכי דחשיב צד מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח שם ובריבוע כתיב (שמות כז) רבוע יהיה המזבח: **אלא מעתה כיור לרבי כו'.** דכתיב בהו המזבח הכי נמי דמעכבי לרבי אם לא עשה ציורים של פרחים וציצים וקלעים סביב למזבח כמו סיידו וכיירו [ח]: **זה כיור.** ציורים סביב למעלה מאמצעו [ז]: **אותו היום.** שנסך כהן צדוקי מי החג על רגליו ורגמוהו כל העם כדאמרינן בסוכה (דף מח:): **בול של מלח.** מלא אגרוף של מלח שמעתי: **לא שכשר** [ח] **לעבודה.** המזבח כל זמן שהקרן פגום כדמסיים ואזיל שכל מזבח שאין לו כו': **אף הסובב.** ומדרבי יוסי ברבי יהודה נשמע לרבי דכיור מעכב: **איזהו כרכוב.** וקס"ד [ט] אכרכוב דקרא קאי. כרכוב לשון היקף חריץ עגולה כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף כה.) כל שעתיד לגרר לכרכב: **בין קרן לקרן.** אמה רוחב שכנגד בין קרנות [י] היתה עמוקה ובולטת גובה מעט היה סביב לה בשפת המזבח: **מקום הילוך רגלי הכהנים אמה.** השתא משמע והיא היתה אמה של מקום הילוך: **אטו כהנים בין קרן לקרן הוו אזלי.** והלא כשיגיעו לקרן הקרן מעכבן מהיקף [יא]: **אלא ה"ק בין קרן לקרן ומקום הילוך רגלי הכהנים** [יב]. כמין חריץ עמוק ממקום המערכה משפת [יג] המזבח סביב ומקיף את מקום המערכה ורחבו של חריץ שני אמות אמה של בין הקרנות ואמה של מקום הילוך: **והכתיב.** גבי מכבר מעשה רשת נחשת שנתנוהו תחת כרכובו מלמטה עד חציו הקיפוהו [יד] למזבח מאמצעו ולמעלה [טו] לבוש כמין היקף של כברה והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ורשת [טז] של דגים ומגיע למעלה עד מתחת לכרכוב אלמא בקיר מזבח [יז] סביב הוה דאי בראש המזבח היכי קרי למכבר הנתון סביב הקיר תחת כרכובו: **תרי הוו.** שני סובבין היו לו למזבח שעשה משה: **חד לנוי וחד לכהנים דלא נשתרקו.** סביב הקיר משעלה שש אמות גובה לרבי יוסי דאמר לעיל (דף נט:) י' אמות גובהו היה היקף הבליטה [יח] קטנה חוגרתו סביב לנוי וזהו סובב וכיור דאפליגו ביה רבי ור' יוסי בר' יהודה לעיל ומתחת לאותו סובב נתנו המכבר ורחבו מגיע למטה [יט] עד חצי המזבח והוא היה סימן להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים כדאמרינן [כ] באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) מהאי קרא התורה נתנה מחיצה כו': **וחד לכהנים דלא נשתרקו.** ולמעלה בראש המזבח העמיקו סובב [כא] כמין חריץ עמוק דבר מועט להיות להם שפתו היקף מעקה קטן סביב שלא יחליקו [כב]: **דלמא מקום מערכה קאמר.** דהוי אמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו אמתים לכל צד פש ליה אמה על אמה:

בני

ולא על גבי מחילות אמר רב יוסף לאו היינו דתניא [1] ויכינו (את) המזבח על מכונותיו שהגיעו לסוף מדותיו והכתיב [2] הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אלא אמר רב יוסף [ח] קרא אשכח [א] ודרש [3] ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל כי בית מה בית ששים אמה אף מזבח ששים אמה בשלמא בית מינכרא צורתו אלא מזבח מנא ידעי אמר רבי אלעזר ראו מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ור' יצחק נפחא אמר אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום ור' שמואל בר נחמני אמר מכל הבית כולו הריחו ריח קטרת משם הריחו ריח אברים אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [א] שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם [ב] שמקריבין אף על פי שאין בית במתניתא תנא ר"א בן יעקב אומר שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית ת"ר [ג] [ב] קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין מנה"מ אמר רב הונא אמר קרא [4] המזבח כל מקום שנאמר המזבח לעכב אלא מעתה כיור לרבי וסובב לרבי יוסי ברבי יהודה הכי נמי דמעכב דכתיב [5] ונתתה אותה תחת כרכוב המזבח מלמטה ותניא איזהו כרכוב רבי אומר זה כיור רבי יוסי ברבי יהודה אומר זה הסובב אין [ד] דתניא אותו היום נפגמה קרן מזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו ולא מפני שכשר לעבודה אלא שלא יראה מזבח פגום [ג] שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף הסובב ת"ר איזהו כרכוב בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים אמה אטו הכהנים בין קרן לקרן הוו אזלי אלא אימא [ד] ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה והכתיב [6] תחת כרכובו מלמטה עד חציו אמר רב נחמן בר יצחק תרי הוו חד לנוי וחד לכהנים דלא נשתרקו מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין א"ר מני [ה] ובלבד שלא יפחתנו ממזבח שעשה משה וכמה אמר רב יוסף אמה מחכו עליה [4] חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח אמר ליה אביי דלמא [ה] [ו] מקום מערכה קאמר מר [ס] א"ל [ו] מר דגברא רבה הוא ידע מאי קאמינא קרי עלייהו

ולא על גבי מחילות. בור של שיתין לא היה חשוב מחילה כיון דהוא צורך מזבח: **אף מזבח ששים אמה.** והא דאמר (בסוף) [בריש] כיסוי הדם (חולין דף פג:) קמוסיף אבניין [כג] היינו כשהיה המזבח עד ששים א"נ מגובה פריך התם אי נמי פריך קמוסיף שלא יהא רבוע שעל כל מליקת עוף אין יכולת לתת עפר בכל סביביו כדי לרבעו כמשפטו: **אחד שהעיד להם על המזבח.** תימה קרא [כד] כתיב ביחזקאל (מג) והאריאל שתים עשרה אמות [כה] אלמא מקום המערכה כ"ד על כ"ד ומהאי קרא דרשינן במתני' דמדות (פ"ג מ"א) וי"ל דאי לאו עדות היינו מפרשי' עם מקום קרנות שלא לשנות ממזבח שלמה [כו]: **ואחד שמקריבין אע"פ שאין בית.** דקדושת בית קידשה לשעתה ולעתיד ולא דמי לקדושת הארץ דקי"ל דבטלה כדמוכח בפ"ק דחולין (דף ו:) גבי בית שאן, שיש חילוק ביניהם כדפרישית לעיל (סא. ד"ה מאי): **מדת ארכו ומדת רחבו אין מעכבין.** והא [כז] דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ומיירי אף גבי מזבח כדאיתא פרק כיסוי הדם (חולין פג:) [כח] דמה בית ששים אף מזבח ששים היינו שיהא קדוש עד ששים אם ירצו להרחיבו ולא שיהא חובה לעשות כן:

אמה. שתי אמות הללו קרויים כרכוב: והכתיב תחת כרכובו מלמטה. למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו: חד לנוי וחד לכהנים. זה שבדופן לנוי היה ומתחתיו הלבישו המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח נמצא שהמכבר רחב אמה והוא היה סימן לחצי גבהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים חגורת חוט הסקרא באמצעו (שמות כז ה):

א) כעי"ז לקמן סט: סוכה נא: חגיגה טו: גיטין מח. ב"ב עב: צ. ע"ז נב: מנחות עז. בכורות ה. ערכין יד: כז., **ב)** [לקמן קז: מגילה י. שבועות טז. עדיות פ"ח מ"ו], **ג)** לקמן קח: קכ., **ד)** סוכה מח: תו' שם פ"ג ה"ה ע"ש ירוש' יומא פ"א ה"ה, **ה)** ירוש' שקלים פ"ו ה"ד, **ו)** [כתובות נ: עי' תו' ערכין ה. ד"ה והא], **ז)** עדיות שם, **ח)** [ע"ז מז:]:

גליון הש"ס

[גמ' א"ל מר דגברא רבה הוא. עי' ערכין דף ה ע"א בתוס' ד"ה והא מר וכו']:

שינויי נוסחאות

א] אשכחו ודרשו (ש"מ): **ב]** קאמר היכי אמרי לעיל משום דאש כו' כל"ל (ע"פ כי"פ וש"מ): **ג]** כל מקום (כי"פ): **ד]** שניכרים צורת כל"ל והד"א עם הדיבור שלפניו (ד"ו): **ה]** ל"ל שהוא כתב (ש"מ): **ו]** ל"ל כל (ש"מ): **ז]** בכי"פ מסיים כמו סיידו וכיירו. ובסוף ד"ה הקודם ליתא לזה: **ח]** שכשר המזבח לעבודה כל זמן כו' כל"ל (*ש"מ): **ט]** ל"ל קס"ד (*ש"מ): **י]** הקרנות היתה עמוקה חרוצה ובליטת גובהה מעט סביב (כי"פ): **יא]** ל"ל מלהקיף המזבח (ש"מ): **יב]** הכהנים. אמה היה יותר כמין חריץ ממקום כל"ל (*ש"מ): **יג]** בכי"פ עד שפת. ובל"ק לשפת: **יד]** ל"ל והקיפוהו (ש"מ): **טו]** ל"ל ולמטה (צ"ק). ועי' רש"ש וד"נ: **טז]** ל"ל וכרשת (*שמכ"י): **יז]** המזבח סביב היה כרכוב דאי בראש כו' כל"ל (*ש"מ): **יח]** בליטה קטנה וחוגרתו כל"ל (צ"ק): **יט]** ל"ל מלמטה (צ"ק): **כ]** ל"ל כדדרשינן (צ"ק): **כא]** סביב (כי"י): **כב]** יחליקו רגליהן (כתה"י): **כג]** אבניין ומאי קפידא יש אם הוסיף והלא מוסיפין עד ס' אמה היינו כשהיה המזבח עד ששים וקא מוסיף עליו כל שעה בכסוי א"נ מגובה כו' כל"ל (ש"מ): **כד]** ל"ל הא קרא (ש"מ): **כה]** אמות ומהאי קרא דרשינן במתניתין דמדות שמן האמצעי הוא מודד י"ב אמה לכל רוח אלמא מקום המערכה כ"ד על כ"ד וא"כ עדותן ל"ל וי"ל דאי וכו' כל"ל (צ"ק): **כו]** שלמה שהיה מקום המערכה שלו כ' על כ' (ש"מ): **כז]** נוס' תוס' כת"י והא דכתיב הכל בכתב עלי השכיל, לא מעכב גבי מזבח. ועוד דמה בית ששים אף מזבח ס' היינו שיהא מקומו קדוש עד ס' אמה אם ירצו וכו' (ב"ש): **כח]** בח"נ נוסף היינו שלא להוסיף יותר אבל לפחות אין מעכבין דמה בית וכו':

יד א מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ד:
טו ב ג מיי' שם הלכה יז:
טז ד מיי' שם הלכה ז:
יז ה ו מיי' שם הלכה יז:

תורה אור השלם

1. וַיָּכִינוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנֹתָו [מְכוֹנֹתָיו] כִּי בְּאֵימָה עֲלֵיהֶם מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וַיַּעַל [וַיַּעֲלוּ] עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה עֹלוֹת לַבֹּקֶר וְלָעֶרֶב: עזרא ג, ג
2. הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְהוָה עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית: דה"א כח, יט
3. וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל: דה"א כב, א
4. וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: שמות כז, א
ומן הַדָּם יִתֵּן עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא ד, יח
וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ד, לד
וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו, ז
5. וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ: שמות כז, ה
6. וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה עַד חֶצְיוֹ: שמות לח, ד

מוסף רש"י

והכתיב. גבי דוד המלך כשצוה את שלמה על מידת הבית ובנינו הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. כל מלאכת התבנית שהודיעו הקב"ה ע"י גד החוזה ונתן הנביא (סוכה נא:). לפי שכלי מקדש ראשון עפ"י הגבורה נעשו דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית (ערכין י:) עלי השכיל. אותי לימד (חולין פג:) ראו מזבח בנוי. בשמים (מנחות קי.) קרן. אבן אמה על אמה ברום אמה לכל קרן: ויסוד. דהיינו אמה כניסה ראשונה: וריבוע. שאינו מרובע, אם חסר אחד מכל אלו פסול: כל מקום שנאמר המזבח לעכב. דהכי משמע המזבח זהו המזבח העשוי כן, והנך בכולהו כתיב המזבח, על קרנות המזבח באצבעך במלואים, ובכבש כתיב אל פני המזבח, והכבש הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועלייתו, וביסוד כתיב אל יסוד המזבח, ובריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח (סוכה מט.) איזהו כרכוב כו' זה הסובב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב כמו ששנינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שעתיד לשוף ולכרכב. והוא כמו שעושין חרוצין עגולין בקרשי דפני התיבות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חריץ סביב והיה רחבו אמה בדפנו לנוי והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות של גבהו כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו הא מה אני מקייס ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה, אבל סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו לפנים מקרנותיו: נפגמה קרן מזבח. ע"י אבנים שזרקו בו: ולא מפני שכשר לעבודה. שיהא המזבח כשר לעבודה בסתימה זו: אלא שלא יראה מזבח פגום. מפני הכבוד (שם מח:) שכל מזבח כו'. להכי אין כשר לעבודה (שם מט.): ומקום הילוך רגלי הכהנים